

İQTİSADI ƏMƏKDAŞLIQ VƏ İNKİŞAF TƏŞKİLATININ İNVESTİSIYA FƏALİYYƏTİNİN TƏNZİMLƏNMƏSİNDƏ ROLU

Malik Ramazanada*

Xülasə

İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (İƏİT) investisiya münasibətləri sahəsində bir sıra sənədlərin qəbulu yolu ilə beynəlxalq investisiya hüququnun unifikasiyasına mühüm töhfə vermişdir. Həmin sənədlər arasında Beynəlxalq investisiyalar və transmilli korporasiyalar haqqında Bəyannamə, Kapitalın hərəkətinin liberallaşdırılması üzrə İƏİT Məcəlləsi, İƏİT-in Cari görünməz əməliyyatlarının liberallaşdırılması Məcəlləsi, İnstitusional investorlar üçün uzunmüddətli investisiya maliyyələşdirilməsi üzrə "İyirmilər Qrupu" və İƏİT-in Yüksək səviyyəli Prinsipləri, İnteraksiyalar sahəsində İƏİT Çərçivə konsepsiyası və s. sənədlər xüsusilə qeyd ediləməlidir. Təcrübə göstərir ki, demək olar ki, bütün İƏİT ölkələri ümumi liberallaşdırma qaydasından azad olmaq üçün onlara verilən imkanlardan olduqca fəal istifadə edirlər. Edilən qeyd-şərtlərin sayına görə bir ölkənin investisiya rejiminin nə qədər liberallaşdırıldığını kifayət qədər dəqiq bir şəkildə qiymətləndirmək olar. İƏİT-də bu göstərici çox geniş dəyişir, lakin yenə də bəzi ümumi məqamları qeyd etmək olar. İnteraksiya sahəsində İƏİT Çərçivə Konsepsiyası (2006/2015) və digər beynəlxalq mexanizmlərin geniş spektrli şərtlərinin mövcudluğu, inkişaf etməkdə olan ölkələrin və biznes birliklərinin nümayəndələri daxil olmaqla genişləndirilmiş bir üzvlüyə cəlb edilməsi, həmçinin İƏİT-in G20 ilə investisiya siyasəti inklüzivlik prosesini artıran amillərdir.

Açar sözlər: *investisiya, İƏİT, İyirmilər Qrupu, İƏİT Məcəlləsi, liberallaşma, gömrük ittifaqı, transmilli müəssisələr, çoxtərəfli investisiya sazişi, İƏİT Model Konvensiyası, şərcivə konvensiyası, davamlı inkişaf.*

Beynəlxalq kapital miqrasiyası ilə bağlı İƏİT qaydaları iki kateqoriyaya bölünə bilər. Birincisi, iştirakçı-ölkələr üçün qanuni qüvvəyə minən dövlətlər-arası müqavilələrdir. Bununla birlikdə İƏİT, onları tətbiq etmək üçün hər hansı bir vasitə təmin etmir (uyğunsuzluq üçün cərimə və ya sanksiya). Əksinə, bu cür razılaşmaların yalnız milli qanunlara zidd olmadığı dərəcədə həyata keçirilə biləcəyinə dair vacib bir qeyd-şərt var.

İkinci kateqoriyaya bəyannamə və ya konvensiya deyilən sənədlər daxildir. Düzdür, hüquqi baxımdan onlar ayrı-ayrı ölkələr üçün hər hansı bir tənzimləmə öhdəliyi qoymur, lakin de-fakto xarici investisiyaların milli tənzimlənməsində (birbaşa, portfel və s.) ən yaxşı təsdiqlənmiş, ümumiləşdirilmiş təcrübənin tətbiqi üçün bir növ tövsiyə kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Burada söhbət investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması yolları, kapitalın sərhədyanı hərəkəti ilə əlaqəli problemlər və mübahisələrin həlli, bir tərəfdən investorların və səhmdarların hüquqlarının qorunması vasitələri, digər tərəfdən isə resipiyent-ölkənin milli maraqları kimi məsələlərdən gedir.

* Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı

Birinci kateqoriyaya aid sənədlər arasında, ilk növbədə, 1961-ci ildə qəbul edilmiş Kapitalın hərəkətinin liberallaşdırılması üzrə Məcəllə qeyd edilməlidir. Sonradan ona ümumilikdə 200-ə yaxın düzəliş edilmişdir.

Adıçəkilən Məcəllənin 1-ci maddəsinə uyğun olaraq, üzv-ölkələr liberallaşmaya dair ümumi bir öhdəlik götürmüşlər: İƏİT üzvləri səmərəli iqtisadi əməkdaşlıq üçün lazım olan həddə qədər kapital məhdudiyətlərini tədricən ləğv edirlər [2, s.85]. 1984-cü ilin aprel ayında İƏİT birbaşa investisiya əməliyyatları anlayışının tərifini genişləndirdi və bu tərifə investisiya qoyuluşu hüququnun bütün aspektlərini daxil etməyə imkan verdi.

Bu Məcəllə, onu imzalayan dövlətlərə kapitalın transsərhəd miqrasiyasındakı mövcud maneələri tədricən azaltmaq və sonra tamamilə aradan qaldırmaq, yeni məhdudiyətlər tətbiq etməkdən çəkinmək və kapital əməliyyatlarının mövcud tənzimlənməsi öhdəliyini həvalə edir. Bununla birlikdə, Məcəllədə liberallaşdırma üçün qəti şəkildə, məcburi bir müddət yoxdur və məhdudiyətlərin ləğvi və ya asanlaşdırılması hər bir iştirakçı-ölkə tərəfindən hər hansı bir dövlətlərarası koordinasiya olmadan birtərəfli qaydada həyata keçirilməlidir. Liberallaşdırma prosesində İƏİT-in faktiki funksiyalarına gəldikdə, ölkəyə nəzarət mexanizmi Kapitalın Hərəkəti və Görünməz Ticarət Komitəsi tərəfindən həyata keçirilir.

Məcəllənin iştirakçısı olan dövlət hər hansı bir qanunverici, inzibati, vergi və digər hərəkətlərlə artıq həyata keçirilən liberallaşmaya təhlükə yaradan, beynəlxalq investisiya sahəsində əməliyyatları və ya köçürmələri çətinləşdirən və üstəlik ayrı-seçkilik tədbirləri görən bir addım atarsa, istənilən İƏİT ölkəsi bu addımdan şikayət edə bilər. Həmin şikayətə İƏİT Şurasında baxılır. Düzdür, İƏİT-in səlahiyyətli orqanları belə şübhə və şikayətlərin doğruluğunu müəyyən etsə də, bu, həmin qayda pozan ölkəyə qarşı sanksiyaların tətbiqinə səbəb olmur.

Məcəlləyə müvafiq olaraq, İƏİT belə hallarda adıçəkilən Məcəllədə təsbit olunmuş liberallaşdırma prinsiplərinə zidd olan milli iqtisadi siyasət tədbirlərinin ləğv edilməsi zərurəti ilə bağlı "fikirlərini bildirmək" hüququna malikdir. Həm də nəzərdə tutulur ki, belə hallarda İƏİT-in hər hansı bir üzvü tərəfindən yol verilmiş qanun pozuntuları ilə bağlı sorğu verən və ya müvafiq şikayət ərizəsi verən ölkə bu məsələ ilə bağlı digər üzv-dövlətlərlə ikitərəfli danışıqlar apara bilər [4, s.447-448].

Tənzimlənmənin yumşaq, konsensus xarakterli olması, Məcəllənin İƏİT üzvlərinə beynəlxalq kapital miqrasiyası sahəsində ümumi liberallaşdırma qaydasından istisnalar tətbiq etmək üçün bir sıra imkanlar və əsaslar verməsi ilə ifadə olunur. Ölkələr öz transsərhəd sərmayə qoyuluşlarını tənzimləyən qanunlarına, qaydalarına və digər hüquqi aktlarına düzəliş edə bilər və Təşkilata müvafiq milli-dövlət qərarları barədə sadəcə məlumat verilir.

Təcrübə göstərir ki, demək olar ki, bütün İƏİT ölkələri ümumi liberallaşdırma qaydasından azad olmaq üçün onlara verilən imkanlardan olduqca fəal istifadə edirlər. Edilən qeyd-şərtlərin sayına görə bir ölkənin investisiya rejiminin nə qədər liberallaşdırıldığını kifayət qədər dəqiq bir şəkildə qiymətləndirmək

olar. İƏİT-də bu göstərici çox geniş dəyişir, lakin yenə də bəzi ümumi məqamları qeyd etmək olar.

Əvvəla, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafının əldə olunan səviyyəsindən asılılıq var: daha inkişaf etmiş dövlətlər bütövlükdə daha çox xarici sərmayə axınlarının tənzimlənməsi sahəsində daha liberal xarici iqtisadi siyasət həyata keçirirlər. Nisbətən az inkişaf etmiş İƏİT ölkələri (ilk növbədə Yunanıstan, Türkiyə) müəyyən məhdudiyyətləri qorumaq hüququndan fəal istifadə edirlər.

Məcəllə, həmçinin İƏİT ölkələrinə, makroiqtisadi vəziyyətdəki mənfi dəyişikliklər, xüsusən tədiyyə balansında kəskin pisləşmə və valyuta ehtiyatlarının tükənməsi halında liberallaşdırmanı müvəqqəti dayandırmaq və kapital axınlarına bəzi məhdudiyyətlər qoymaq hüququ verir [3, s.35].

Yeganə tələb ondan ibarətdir ki, bir ölkə dərhal belə bir qərar barədə Təşkilatı xəbərdar etməli və bu addımın səbəblərini izah etməlidir. İƏİT-in səlahiyyətli qurumları həmin ölkənin hərəkətlərini haqlı hesab etsələr də, 6 aydan gec olmayaraq müvafiq məsələni araşdırmalıdır. Prinsipcə, məhdudiyyətlərin müddətinin 18 aydan çox olmaması qəbul edilir. 10 aydan sonra ölkə Kapital Hərəkəti və Görünməz Ticarət Komitəsinə liberallaşma yoluna qayıtmaq perspektivləri barədə rəsmi hesabat təqdim etməlidir [5, s.20].

Komitə bir ölkənin hərəkətlərini əsassız hesab edirsə, onunla məsləhətləşmələr aparılır və məhdudiyyətlərin ləğvi ilə bağlı tövsiyələr verilir. Komitənin tənqidlərinə baxmayaraq, bir ölkə uzun müddət məhdudiyyətlərdən istifadə etməyə davam edərsə, məsələn İƏİT Şurasına göndərilə bilər.

Məcəllə xarici investisiyaların hüquqi və iqtisadi xüsusiyyətlərini izah edir, onların digər ölkələrin iqtisadiyyatına yatırımlarının hüquqi formalarını müəyyənləşdirir, “müəssisə ilə uzunmüddətli iqtisadi əlaqələrin qurulması məqsədi ilə investisiyalar” anlayışını açıqlayır, onları müəssisə rəhbərliyinə effektiv təsir göstərməyə imkan verən investisiya kimi müəyyən edir.

1961-ci il tarixli Kapitalın hərəkətinin liberallaşdırılması üzrə Məcəllə, tətbiq edildiyi zaman müəssisələrin idarə edilməsinə təsir göstərməyən investisiyaları birbaşa investisiyalara aid etmir. Üstəlik, birbaşa investisiyalar siyahısına “maliyyə xidmətləri”ni də daxil etmir, yəni maliyyə xarakterli sərmayələr, milli tənzimləmə sahəsində olması səbəbi ilə xarici kapitalın öz yurisdiksiyasından alınması qaydasını istisna edir.

Məcəllədə həmçinin qeyd edilir ki, müəyyən istisnalar tətbiq edən və makroiqtisadi səbəblərə görə müvəqqəti məhdudiyyətlərə müraciət edən dövlətlər ümumi liberallaşdırma prosesindən kənarda qalmırlar. Digər üzv-dövlətlər kimi, həmin dövlətlər də liberallaşdırmanın üstünlüklərindən istifadə edə bilərlər. İnkişaf etməkdə olan ölkələr üçün Məcəllə, xüsusən də pul və maliyyə vəziyyətinin qeyri-sabitliyi də daxil olmaqla, liberallaşdırma öhdəliklərini yerinə yetirməkdən imtina üçün daha geniş əsaslara imkan verir [6, s.46].

Valyuta və ya gömrük ittifaqlarının üzvü olan İƏİT ölkələrinə kapital axınlarının tənzimlənməsi üçün Məcəllədə göstəriləndən daha liberal qaydalar tətbiq edilməsinə icazə verilir. İstənilən İƏİT ölkəsi Təşkilatın Baş Katibini

xəbərdar etməklə Məcəllədən imtina edə bilər. Qərar bildirişdən bir il sonra qüvvəyə minir [8, s.86].

İƏİT-in fəaliyyətində analoji tənzimləyici normalar 1961-ci il tarixli Cari görünməz əməliyyatların liberallaşdırılması Məcəlləsində də öz təsbitini tapmışdır. Bu sənəd beynəlxalq ticarət, sərhəd xidmətləri və nağd pul köçürmələri ilə əlaqəli liberallaşdırıla bilən əməliyyat növlərinin (hansılardan ki bir çoxu müəyyən bir şəkildə investisiya fəaliyyəti ilə əlaqəlidir) detallı bir siyahısını ehtiva edir.

Məcəllənin əlavələrində rezident olmayanlar tərəfindən idarə olunan bank və sığorta təşkilatlarının yaradılması və fəaliyyət göstərməsi şərtləri tənzimlənir. Müəyyən edilir ki, xarici bankların və sığorta şirkətlərinin filial və agentlikləri üçün rejim oxşar milli müəssisələrə tətbiq olunan şərtlərdən fərqlənməməlidir. Bu tələb ayrı-ayrı dövlətlərin maliyyə sistemlərinin dayanıqlığını təmin etmək, habelə bank əmanətçilərinin və siyasət sahiblərinin maraqlarını qorumaq üçün görülən tədbirlərə də aiddir.

Birbaşa sərmayənin cəlb edilməsi və ixracını tənzimləyən qaydalar 1976-cı ildə İƏİT tərəfindən qəbul edilmiş Beynəlxalq investisiyalar və transmilli korporasiyalar haqqında Bəyannamədə də öz əksini tapmışdır. Müxtəlif vaxtlarda (xüsusən də, 1979, 1982, 1984, 1991 və 2000-ci illərdə) sənədə dəfələrlə düzəlişlər edilmişdir.

Bəyannamənin beynəlxalq investisiyaların tənzimlənməsi standartlarının təkmilləşdirilməsinə verdiyi əsas töhfə xarici investorlar üçün "milli rejim" anlayışının ətraflı təsvirindən ibarətdir. Onun təsiri, hökumət dəyişikliyi ilə müşayiət olunan bu ölkələrdə mümkün siyasi dəyişikliklərdən asılı olmayaraq, tərəfdaş ölkələrin qeyri-rezident investorlarına şamil olunur. Bəyannamə məəcəllələrdən daha yumşaq bir inteqrasiya mexanizmidir.

Rəsmi nöqtəyi-nəzərdən, kapitalın ixracı və idxalı ilə bağlı İƏİT üzv-ölkələrinin qanunlarının artıq İƏİT standartlarına tam cavab verdiyini iddia etmək olar. Həmin ölkələrin xarici investisiyalar haqqında qüvvədə olan qanunlarına görə, birbaşa, portfel və digər investisiyalar yatırın qeyri-rezidentlər milli rejimdən istifadə edirlər, yəni işlərini rezidentlərlə eyni qanuni, vergi və digər şərtlərdə aparırlar.

Ümumi anlamda, Beynəlxalq investisiyalar və transmilli müəssisələr haqqında İƏİT Bəyannaməsi, beynəlxalq investorlara açıq və şəffaf mühit yaratmaq üçün çoxmillətli müəssisələrin iqtisadiyyatın və sosial sahənin inkişafına töhfəsinin artırılmasına kömək etmək üçün İƏİT ölkələrinin və digər imzalayan tərəflərin öhdəliklərinin məcmusudur. Bəyannamə ilk dəfə 1976-cı ildə qəbul edilmişdir. 2011-ci ildə qəbul edilən Bəyannamənin hazırkı variantında çoxmillətli müəssisələr üçün İƏİT Təlimatları da yer almışdır. İƏİT-in 34 üzvündən əlavə, üzv olmayan 12 ölkənin Bəyannamənin mətnini imzalamışdır. Bunların arasında: Argentina (1997-ci ildə), Braziliya (1997-ci ildə), Litva (2001-ci ildə), Latviya (2004-cü ildə), Rumıniya (2005-ci ildə), Misir (2007-ci ildə), Peru

(2008-ci ildə), Mərakeş (2009-cu ildə), Kolumbiya (2011-ci ildə), Tunis (2012-ci ildə), Kosta Rika (2013-cü ildə) qeyd edilməlidir [7, 53].

Bəyannamədə İƏİT üzvlərinin beynəlxalq investisiya siyasəti sahəsində xüsusi öhdəliklərini özündə əks etdirən altı əsas bənd var. Birincisi, Bəyannaməni imzalayanlar öz ərazilərində fəaliyyət göstərən çoxmillətli şirkətlərə çoxmillətli müəssisələr üçün İƏİT Təlimatlarına uyğun olmağı tövsiyə etməyi öhdələrinə götürürlər. İkincisi, xarici müəssisələrə münasibətdə, o cümlədən Bəyannaməyə qoşulmayan ölkələrin müəssisələrinə münasibətdə milli rejimi təmin etmək üçün bir sıra öhdəliklər götürülmüşdür. Üçüncüsü, ölkələr ardıcıl siyasət yürütməyə və çoxmillətli şirkətlərin bir-birlərindən ziddiyyətli tələblərə yol verməməsinə sadıqdırlar. Dördüncüsü, birbaşa xarici investisiyaların tənzimlənməsi sahəsində əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi, beynəlxalq investisiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması və görülən tədbirlərin şəffaflığının artırılması barədə öhdəliklər götürülmüşdür. Beşincisi, ölkələr, apardıqları siyasətlərini İƏİT Şurasının qərarlarına uyğunluğu ilə bağlı mütəmadi məsləhətləşmələrin aparılmasına dair razılığa gəlirlər. Nəhayət, altıncısı, investisiya siyasəti sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın səmərəliliyini artırmaq üçün dövrü nəzərdən keçirmə və zəruri hallarda Bəyannamənin müddəalarına yenidən baxılması üçün bir mexanizm təqdim edilir [10].

İƏİT-in bir hissəsi olaraq, 1995-ci ildə Çoxtərəfli Investisiya Sazişinin hazırlanması üzrə xüsusi bir işçi qrupunun fəaliyyəti başladı. Çoxtərəfli Investisiya Sazişinin hazırlanmasına təkan GATT çərçivəsində Uruqvay Raundunun çoxtərəfli ticarət danışıqları oldu və bunun nəticəsində Ümumdünya Ticarət Təşkilatı yaradıldı. Bununla birlikdə, Çoxtərəfli Investisiya Sazişinin İƏİT-də aparılan danışıqlar, iqtisadiyyatdakı qloballaşma proseslərinə qarşı Fransanın ümumi mövqeyi və qeyri-hökumət təşkilatlarının belə bir Sazişə qarşı mənfi mövqeyi nəticəsində 1998-ci ildə dayandırıldı. Bu mövzuda İƏİT-in rəhbərliyi altında aparılan danışıqlar iflasa uğradı və onların yenidən başlaması gözlənilmir [1, s.30].

İndi isə İƏİT-in himayəsi ilə hazırlanan Çoxtərəfli Investisiya Sazişinin layihəsinə baxaq. Çoxtərəfli Investisiya Sazişi investisiya rejimlərinin liberallaşdırılması prinsiplərinə uyğun olaraq beynəlxalq investisiya münasibətlərinin tənzimlənməsi üçün vahid çoxtərəfli mexanizmi hüquqi müstəvidə konsolidasiya etmək məqsədi ilə hazırlanmışdır. Layihə vahid tənzimləmə forma və metodlarının qəbul edilməsi ilə xarici sərmayələrin yüksək səviyyədə qorunmasını və təhlükəsizliyini təmin edən yeni beynəlxalq iqtisadi qaydanın əsas prinsiplərinə əsaslanır.

Layihə müəlliflərinin fikrincə investor və resipiyyət-dövlət arasındakı hüquqi münasibətlərdə yüksək dərəcədə şəffaflıq və proqnozlaşdırıla bilən, inkişaf etməkdə olan ölkələrin və keçid iqtisadiyyatı olan ölkələrin iqtisadi tərəqqisi və davamlı inkişafını təmin edəcək etibarlı beynəlxalq hüquqi mexanizm yaratmalıdır. Bu məsələyə başqa prizmadan yanaşdıqda biz hesab edirik ki, müxtəlif iqtisadi inkişaf səviyyəsində olan ölkələr arasında, investisiya fəaliyyətinin əsas

İştirakçıları arasında münasibətləri tənzimləmək üçün kifayət qədər etibarlı universal beynəlxalq hüquqi mexanizm qurmaq lazımdır. Aydındır ki, xarici investisiyaların qorunması üçün təklif olunan liberal prosedur inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün əsasən uyğun deyildir.

İnkişaf etmiş və etməkdə olan ölkələr arasındakı danışıqların mürəkkəbliyi, gələcək investisiya müqavilələrinin mətnində üç problemlə komponentin olması ilə izah olunur. Birincisi, investisiyaların qurulmasından sonrakı mərhələdə əlverişli rejimin təmin edilməsi üçün şərtlərdən ibarətdir. İkincisi xarici sərmayələrin qəbuledici dövlətin ərazisinə daxil olması şərtləri ilə formalaşır. Üçüncüsü xarici investisiyaların sərbəst dövriyyəsinə yönəlmiş “yeni qaydaları” birləşdirir.

Çoxtərəfli Investisiya Sazişi Layihəsinin beynəlxalq hüquqi təhlili göstərir ki, gələcəkdə bu Saziş layihəsi yalnız inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan dövlətlər arasında konsensus əsasında imzalanı bilər. Burada, ilk növbədə söhbət xarici investorun fəaliyyətinə milli rejimin tətbiq edilməməsindən gedir, başqa sözlə, açıq qapı siyasətinin konvension təsbitindən söhbət gedir.

İƏİT himayəsi ilə işlənib-hazırlanmış və beynəlxalq investisiya hüququnun qeyri-konvension mənbələri arasında 27 iyun 2000-ci il tarixli İƏİT çərçivəsində qəbul edilmiş Çoxmillətli müəssisələr üçün Rəhbərlik; 1992-ci il tarixli Kapitalın hərəkəti Məcəlləsi və Cari Əməliyyatlar Məcəlləsi xüsusilə qeyd edilməlidir.

Beynəlxalq investisiya hüququnda fakültativ rol oynayan digər İƏİT sənədləri tədqiqat sahəsindəki hüquqi anlayışların uyğunlaşdırılmasında xüsusi əhəmiyyət kəsb edir ki, onların arasında: 1993-cü il tarixli Xaricilər tərəfindən nəzarət edilən müəssisələr üçün Milli Rejim Sənədi, 1994-cü il tarixli Şirkətlərin birləşməsi və satın alınmasına nəzarət Qaydaları, 1999-cu il tarixli Korporativ İdarəetmə Prinsipləri və s. xüsusilə vurğulanmalıdır.

Vergitutma sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq problemlərinin həlli İƏİT-in funksiyaları arasında ilkin yerlərdədir. Əvvəllər təsdiq edilmiş çoxsaylı vergi müqavilələri əsasında İƏİT üzvü olan ölkələr üçün ikiqat vergitutma konvensiyalarının universal standart formasını inkişaf etdirməyə başlamış İƏİT Vergi Komitəsi tərəfindən müvafiq işlər yekunlaşdırılmış və 1977-ci ildə Model Konvensiya qəbul edilmişdir. Dəyişiklik və əlavələrə baxmayaraq bu sənədin adı dəyişməz olaraq qalır.

1977-ci il İƏİT Model Konvensiyası, əlbəttə ki, məcburi deyil, yəni tövsiyə xarakterlidir, lakin ikitərəfli ikiqat vergitutmanın aradan qaldırılması müqavilələrinin hazırlanması üçün bir nümunədir.

Əvvəlcə Qərbi Avropa ölkələri arasında beynəlxalq ikiqat vergitutma müqavilələri bir qayda olaraq 1963-cü və 1977-ci illərdə İƏİT-in himayəsi altında hazırlanan model konvensiyalar əsasında bağlanırdı. Bu çoxtərəfli müqavilələrin müddəaları hüquqi baxımdan məcburi deyil, yəni, tövsiyə xarakterlidir. Lakin bir çox ölkələr öz aralarındakı sazişlərə həmin model konvensiyaların əksər

müddəalarını tətbiq edirlər. Bu təcrübə onların müddəaları və qaydalarının tətbiqi və şərhinin beynəlxalq unifikasiyasına öz töhfəsini verir.

Yuxarıda göstərilən İƏİT model konvensiyaları iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrin özləri tərəfindən hazırlanmışdır, yəni, kapital ixracatçıları olan ölkələr tərəfindən. Buna görə, həmin müqavilələrdə belə dövlətlərin maraqları daha çox nəzərə alınmışdır.

XX əsrin sonlarından başlayaraq, xarici investisiyaların əsas alıcıları inkişaf etməkdə olan ölkələr və keçid iqtisadiyyatı olan ölkələrdir. Bununla əlaqədar olaraq, 1979-cu ildə BMT inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan dövlətlər, habelə keçid iqtisadiyyatı olan ölkələr arasında ikiqat vergitutmanın qarşısının alınmasına dair sazişlərin hazırlanmasında istifadə üçün Model Konvensiya hazırlamışdı.

İƏİT-in investisiya fəaliyyətinin tənzimlənməsi istiqamətində hazırladığı sənədlərdən biri də İnstitusional investora uzunmüddətli investisiya maliyyələşdirilməsi üçün "İyirmilər Qrupu" və İƏİT-in yüksək səviyyəli prinsipləridir.

Bu sənəd, inzibati və vergi maneələrini azaltmaq, şəffaflığı və tənzimləmə ardıcılığını təmin etmək və investisiya risklərini minimuma endirməklə əlverişli investisiya mühitinin yaradılması sahəsində əhəmiyyətli müddəaları özündə ehtiva edir.

Prinsiplər İƏİT-in başçılıq etdiyi İnstitusional Investora və Uzunmüddətli Maliyyələşdirmə üzrə İşçi Qrupu tərəfindən "G20" maliyyə nazirləri və mərkəzi bank rəhbərlərinin 2013-cü ilin fevral ayında imzaladıqları əmrlərin tərkib hissəsi olaraq hazırlanmışdır. Sənəd 2013-cü ilin iyul ayında dərc edilmiş və 2013-cü ilin sentyabrında Sankt-Peterburqda G20 sammitində liderlər tərəfindən təsdiq edilmişdir [9]. Adıçəkilən sənədin hazırlanması prosesində İşçi Qrupu məsləhət mexanizmi vasitəsi ilə maraqlı tərəflərin tövsiyələrini və istəklərini nəzərə almışdır.

Yüksək səviyyəli prinsiplər institusional investora G20, İƏİT və digər maraqlı ölkələrin üzvlərinə uzunmüddətli investisiyaların təşviqi sahəsində dövlət siyasətinin təkmilləşdirilməsinə dair tövsiyələrdən ibarətdir. Sənəddə bir neçə tövsiyə daxil olmaqla əsas prinsiplər əks olunmuşdur.

İnvestisiya sahəsində İƏİT Çərçivə Konsepsiyası (2006/2015). Bu sənəd investisiya fəaliyyəti sahəsindəki ən yaxşı təcrübələrin toplusuna, əlverişli investisiya mühitinin yaradılmasına dair hərtərəfli bələdçi və transsərhəd investisiyaların tənzimlənməsi sahəsində beynəlxalq qaydaların yaradılması üçün bir çərçivə halına gəlmişdir. İƏİT Nazirlərinə verdiyi açıqlamada Biznes və Sənaye üzrə Məsləhət Komitəsi də əlverişli investisiya mühiti yaratmaq üçün Çərçivə Konsepsiyası prinsiplərinin həyata keçirilməsinin vacibliyini qeyd etmişdi.

Çərçivə Konsepsiyası investisiya siyasətinin ən geniş əhatəli toplusu olmasına iddialıdır. Bu sənədlə İnstitusional investora üçün uzunmüddətli investisiya maliyyələşdirilməsinə dair "G20" və İƏİT Yüksək səviyyəli Prinsipləri və YUNKTAD-ın Davamlı İnkişaf naminə investisiya siyasətinin çərçivə Konsepsiyası ilə oxşarlıqlar çoxdur. Xüsusilə, yuxarıda göstərilən sənədlər investisi-

ya siyasətinin ümumi istiqaməti üzrə problemlərini həll edir, investisiya fəaliyyətini stimullaşdırır, anti-inhisar, vergi siyasəti, infrastruktur investisiya məsələlərini qaldırır. İntestisiya fəaliyyətinə təsir göstərən, tövsiyələri yalnız İƏİT Çərçivə Konsepsiyasında verilmiş ən əhəmiyyətli sahələrdən biri beynəlxalq ticarətdir.

Çoxmillətli müəssisələr üçün İƏİT Rəhbər prinsipləri də Çərçivə Konsepsiyası ilə əlaqəli bir çox müddəaları özündə əks etdirir, lakin investorların özləri tərəfindən icra edilməsinə yönəldilmiş bu sənəd tövsiyələrin xarakteri baxımından əhəmiyyətli dərəcədə fərqlidir. Rəhbər Prinsiplərlə və Çərçivə Konsepsiyası arasındakı əlaqələrin əksəriyyətini korporativ idarəetmə və məsuliyyətli iş davranışı bölmələrində görmək olar. Çərçivə Konsepsiyasının bu hissələrində olan tövsiyələr, dövlət orqanları tərəfindən, ilk növbədə, biznes mühitində müvafiq təcrübələrin inkişafı üçün şərait yaradılmasına yönəlmişdir.

İstinadlar:

1. Вальде Т. Договор к Энергетической Хартии: путь к инвестициям и торговле для Востока и Запада. М.: Междунар. отношения, 2002, 632 с.
2. CaliskanYusuf. The Development of International Investment Law: Lessons from the OECD MAI Negotiations and Their Application to a Possible Multilateral Agreement on Investment. Boca Raton: Universal-Publishers, 2008, 388 p.
3. Kevin P. Gallagher. The Clash of Globalizations: Essays on the Political Economy of Trade and Development Policy. London: Anthem Press, 2013, 170 p.
4. Landheer B. European Yearbook. Volume X, The Hague: Springer, 1963, 695 p.
5. OECD Code of Liberalisation of Capital Movements. 2011 Edition. OECD Publishing, 2011, 180 p.
6. OECD Codes of Liberalisation of Capital Movements and of Current Invisible Operations User's Guide 2007: User's Guide 2007. OECD Publishing, 2007, 130 p.
7. OECD Investment Policy Reviews: Costa Rica 2013. OECD Publishing, 2013, 264 p.
8. Sergei A. Voitovich. International Economic Organizations in the International Legal Process. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1995, 199 p.
9. <http://www.g20.utoronto.ca/2013/2013-0906-declaration.html>
10. <https://www.oecd.org/investment/investment-policy/oecddeclarationoninternationalinvestmentandmultinationalenterprises.htm>

РОЛЬ ОРГАНИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И РАЗВИТИЯ В РЕГУЛИРОВАНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Малик Рамазанзаде*

Резюме

Организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) внесла важный вклад в унификацию международного инвестиционного права, приняв ряд документов в области инвестиционных отношений. Эти документы включают Декларацию о международных инвестициях и транснациональных корпорациях, Кодекс ОЭСР о либерализации

* Докторант Бакинского государственного университета

движения капитала, Кодекс ОЭСР о либерализации текущих невидимых операций, Группу двадцати по долгосрочному инвестиционному финансированию институциональных инвесторов и Принцип инвестиций высокого уровня ОЭСР. Опыт показывает, что почти все страны ОЭСР очень активно используют предоставленные им возможности, чтобы избавиться от общих правил либерализации. Количество нот позволяет оценить степень либерализации инвестиционного режима страны. В странах ОЭСР этот показатель сильно различается, но все же есть некоторые общие черты. Рамочная концепция инвестиций ОЭСР (2006-2015 гг.) и широкий спектр других международных механизмов, расширенное членство, включая представителей развивающихся стран и деловых кругов, а также инвестиционная политика ОЭСР в отношении G20 являются факторами, повышающими вовлеченность.

Ключевые слова: *инвестиции, ОЭСР, Группа двадцати, Кодекс ОЭСР, либерализация, таможенный союз, транснациональные предприятия, многостороннее инвестиционное соглашение, Типовая конвенция ОЭСР, Рамочная конвенция, устойчивое развитие.*

THE ROLE OF THE ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT IN THE REGULATION OF INVESTMENT ACTIVITIES

Malik Ramazanzada*

Abstract

The Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) has made an important contribution to the unification of international investment law by adopting a number of documents in the field of investment relations. These documents include the Declaration on International Investment and Transnational Corporations, the OECD Code on the Liberalization of Capital Movements, the OECD Code on the Liberalization of Current Invisible Transactions, the Group of Twenty on Long-Term Investment Financing for Institutional Investors, and the OECD High Level Investment Principle. Experience shows that almost all OECD countries are very active in using the opportunities presented to them to get rid of the general rules of liberalization. The number of notes allows one to assess the degree of liberalization of the country's investment regime. This indicator varies greatly across OECD countries, but there are still some common features. The OECD Investment Framework (2006-2015) and a wide range of other international mechanisms, expanded membership, including representatives from developing countries and the business community, and the OECD's investment policy towards the G20 are factors that increase engagement.

Keywords: *investment, OECD, G20, OECD Code, liberalization, customs union, multinational enterprises, multilateral investment agreement, OECD Model Convention, Framework Convention, sustainable development.*

* Ph.D Candidate, Baku State University